

De bronnen: meer over het Achtste Nationale Zendingsfeest in De Bilt

De Opregte Haarlemse Courant van 18 juli 1871 berichtte:

'Het 8ste Nationale Zendingsfeest zal gehouden worden den 9den Augustus a. s. op Houderingen, nabij de station de Bilt van den Centraal-Spoorweg. Elf feesttreinen zullen de reizigers aanvoeren van de uiterste einden des lands als b. v. van Amsterdam, Helder, Harlingen, Leeuwarden, Enschede, Kampen, Eindhoven, Breda, Rotterdam en 's Gravenhage. Tot zaterdag 5 Augustus, 's namiddags te 2 uur, kan men aan de stations en factorijen plaatsbiljetten (met programma's) bekomen, altijd voor zoo veel deze dan nog beschikbaar zijn, daar voor elken trein slechts een bepaald aantal biljetten wordt uitgegeven. De namen der sprekers, zoo als zij in volgorde op het programma voorkomen, zijn: professor J. van Oosterzee, ds. H. W. Witteveen, ds. J. J. A. Ploos van Amstel, ds. J. Gravenstein, de heer T. de Bruin, de heer T. M. Looman, ds. N. H. de Graaf, dr. A. Capadose, de zendeling leeraar O.A. Schaafsma, ds. J. Kraijenbelt, dr. J. A. Gerth van Wijk, ds. E. Weiss, ds. C. S. Adam van Scheltema, ds. K. P. Creutzberg, ds. H. C. Bervoets, de zendeling-leeraar W. F. Betz, ds. J. Scharten, de heer J. Esser, dr. Ph. J. Hoedemaker en de heer A. Brummelkamp, leeraar aan de Theologische School te Kampen

Zutphensche Courant, 3 augustus 1871:

Het 8ste algemeen Evangelisch Zendingsfeest, den 9 Augustus a, s. op het landgoed 'Houdringen' aan de Bilt te houden, zal aanvangen ten 10 uren 's morgens en ten 6 uren 's avonds eindigen. De openingsrede door Prof. Oosterzee, wordt te 10 1/2 uur uitgesproken; de heer A. Brummelkamp, leeraar aan de Theologische School te Kampen, houdt de slotrede. Er zal een algemeene collecte worden gehouden voor de zendingszaak; speciale collecten zijn verboden. Een bekwaam genees- en heelkundige zal op het feestterrein tegenwoordig zijn. Aan de cantine zal gelegenheid zijn, om zich te kunnen ververschen; kaartjes voor mondbehoefden zijn a 5 cent per stuk verkrijgbaar. De feestgenooten zullen met negen feesttreinen en twee extra-treinen aangebracht worden.

Het Algemeen Handelsblad van van 11 augustus berichtte:

Utrecht, 10 Augustus. Het Nationaal Zendingsfeest heeft gisteren op het landgoed Houdringen, onder de Bilt, plaats gehad en is in orde afgelopen. Het aantal der

bezoekers was meer dan op één der vroegere zendingsfeesten bijgeweest; men zegt, dat er ruim 36.000 feestbrochures zijn uitgereikt en leidt daaruit af, dat er minstens 40.000 feestvierenden op Houtringen zijn geweest.

De openingsrede, door prof. van Oosterzee uitgesproken naar aanleiding van Openbaringen XIX: 7a „laat ons zijn en vreugde bedrijven" boeide in hooge mate de aandacht der talrijke toehoorders.

Aan het Handelsblad is gemeld, dat van de om de spreekplaats n° 1 verzamelde groep, na den afloop van de rede des heeren van Oosterzee, eene zeer goed geslaagde photographische afbeelding is gemaakt, die reeds op het midden van den dag verkrijgbaar werd gesteld. De Utrechtsche Vereeniging voor Kerkgezag heeft zich herhaaldelijk tot algemeen genoegen laten hooren. De Hollandsche Spoorweg-Maatschappij heeft een feesttrein van den Helder laten loopen, die des ochtends te 4 1/2 uur van daar vertrok, aan alle tusschen gelegen stations ophield en regtstreeks over Den Haag en Utrecht naar de Bilt is gestoomd. Des avonds te 12 uur was men weder aan Den Helder terug.

Dagblad van Zuidholland en 's Gravenhage, 11 augustus 1871

Utrecht, 9 Augustus. Heden werd in de nabijheid van deze stad het Achtste nationaal Zendingsfeest, op het aanzienlijk landgoed Houtringen, onder, begunstiging van het heerlykst zomeweder, gevierd.

Van alle oorden des lands was een ontzettende menigte zamengestroomd. Een liefelijke aanblik voorzeker, die allen zoo getooid te zien in het kleed van bun eigen gewest; dien Zeeuwschen boer naast dien Markschen visscher, en deze visschers vooral waren in grooten getale aanwezig, of dien Stichtschen of Gelderschen jonker neven den eenvoudigsten werkman, en dan bij die mengeling van kleuren, door het vriendelijk zonlicht beschenen, nog aller welluidend gezang te vernemen, als stemden zij zamen met de vogelen in het woud tot één loflied ter eere van Hem, die ook dezen feestdag bereid had. En inderdaad, het was een feestdag; want waar vaak in de steden ons volk in dolle kermisuitspatting behagen scheidt, daar toonde heden een groot gedeelte dierzelfde natie, dat zij iets anders verlangt en waardeert, en dat de dikwijls zoo duur verdiende of langzaam bespaarde penningen op aangenamer en beter wijze kunnen worden besteed. Immers, dezelfde vrolijke stemming bleef van den aanvang tot het einde van den dag onbevangen dezelfde.

Reeds op den avond vóór den grooten dag, was op het alleszins goed ingerigt feestterrein, onder leiding van een der hoofdcommissarissen, een bidstond gehouden, die echter alleen door de regtstreeks bij het feest betrokken en slechts weinige andere personen uit den naasten omtrek werd bijgewoond, en daarom te meer aan de stilte deed denken, die den storm voorafgaat. Want waarlijk, toen heden morgen de eerste feesttoonen weêrklonken, was het uitgestrekt bosch als in een zee van menschen

herschappen, en golfde een ontzaggelijke menigte naar de spreekplaats no. 1, waar de openingsrede gehouden zou worden.

Onder het zingen van Psalm 68, vers 2, beklom professor Van Oosterzee, uit Utrecht, daartoe reeds vroeger bij herhaling op dringende wijze genoodigd, de tribune. Hij riep der talrijke schare het welkom toe, in naam van den heer en vrouw dezer plaats, die met meer dan Oostersche gastvrijheid dit feestterrein hadden opengesteld, maar bovenal in den naam van Hem, die niet woont in tempelen door banden gemaakt. Spreker stelde daarna het karakter van het nationaal zendingsfeest op den voorgrond. Wat hij spreken zou, zou slechts een woord van inleiding zijn, strekkende om te wijzen op den grondtoon, de melodie en het slotaccoord van het feestlied, dat hier op dezen dag werd gezongen. Dat drietal denkbeelden vond hij aangeduid in de woorden van het Boek der Openbaringen, hoofdstuk 19 vs. 1a: laat ons blijde zijn, en vreugde bedrijven, en Hem de heerlijkheid geven, waaraan zijn toespraak zich vastknoopte. Na een kort woord ter verklaring, wekte hij op,

1. tot blijde zijn, omdat wij er na het moord- en gruweljaar nog waren [de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871]; omdat wij hier waren, nabij de wieg van het Christendom in Nederland; omdat wij er thans waren, waar men dit voor weinige maanden nauwelijks durfde hopen; en omdat wij er zoo waren, in vrede, in vrijheid, in vreugde;

2. tot vreugde bedrijven, in onderscheiding van een vreugde betooning, die bijna dierlijk, en een andere, die louter menschelijk is; op echt Christelijke wijze, in een geest van eerbiedig geloof, van heilige liefde en van lijdzame hoop. Dit leidde

3. tot de vermaning, om Gode heerlijkheid te geven, persoonlijk, gemeenlijk en nationaal. Een kort, maar vurig dankgebed besloot deze rede, waarop door de duizenden hoorders, na het amen, als één man een zegebede uit een der Psalmen den hoogleeraar werd toegezonden.

Hiermede was dan nu het zendingsfeest geopend en ving een rij van toespraken aan. O. a. werd door den heer T. M. Looman, van Amsterdam, een uitvoerig verslag van den staat der verschillende zendeling-genootschappen uitgebragt. Die becijferingen, hoe belangrijk ook op zich zelve, waren echter wel wat minder opwekkend voor de hoorders; liever volgden wij dan ook dezen spreker, waar hij er met nadruk op wees, dat de Bijbel op de school behoorde en er de beste zendingstaak vervulde. Met grooten tact en welbespraaktheid hield deze spreker langen tijd zijn talrijke toehoorders geboeid. Nog werden in dit morgenuur op verschillende plaatsen spreekbeurten vervuld door de heeren Ploos van Amstel, Witteveen, Gravestein, de Bruyn en anderen, die veel belangstelling vonden.

Ten een uur was intusschen aan de feestgenooten een aangename verrassing bereid. De Utrechtsche Vereeniging voor Kerkmuziek zou zich doen hooren; geen wonder dan ook, dat allen naar de daarvoor aangewezen plaats zich spoedden, om getuigen te zijn van hetgeen deze Vereeniging, waarvan reeds zulk een goede klank uitgegaan

was, leveren zou. En wij zeggen zeker niet te veel, indien wij beweren dat de hooggespannen verwachting, kon het zijn, nog werd overtroffen. De liederen door het talrijke koor uit te voeren, nu en dan door die van alle aanwezigen vervangen, maakten een diepen indruk op de duizenden omstanders.

Tegen drie ure zou de tweede helft der toespraken worden voortgezet en hadden velen zich reeds om de spreekplaats no. 2 vereenigd, om de toespraak van den Rotterdamschen. thans naar Amsterdam beroepen, predikant de Graaf te hooren; doch hierin werd men teleurgesteld, aangezien deze geachte spreker wegens ongesteldheid zich had verontschuldigd. Doch hoezeer ook teleurgesteld, men behoefde niet verlegen te wezen, wien men dan zou gaan hooren, daar ongeveer op datzelfde uur de toespraak van dr. Capadose uit 's Hage [volgens een berigt in het Utrechtsch Dagblad was ook deze verhinderd] en iets later die van dr. Gerth van Wijk uit Kampen was aangekondigd. Ook enkele zendeling-leeraars kwamen aan het woord. En onder deze mag voorzeker een eerste plaats worden toegekend aan den heer Schaafsma, thans met verlof hier te lande en te dezer plaatse aanwezig; gedurende bijna een vol uur hield bij zijn onzaggelijke menigte van hoorders geboeid door mededeelingen van zijn arbeid onder de Heidenen.

Nog werd het woord aan eenige sprekers [gegeven] en telkens door het aanheffen van gemeenschappelijke liederen afgewisseld tot dat, voor velen zeker, te vroeg, een begin met vertrekken gemaakt werd. Zeer goed had de hoofdcommissie het zóó geregeld, dat tijdig vóór het vertrek naar eenig uiteinde van het land een toespraak tot afscheid voor deze gasten zou worden gehouden, waaronder die van ds. Bervoets en dr. Hoedemaker eene waardige plaats bekleedden. De slotrede voor het geheele feest werd gehouden door den heer A. Brummelkamp, leeraar aan de theologische school te Kampen. En hiermede was dan het achtste nationaal zedingsfeest afgelopen.

Onder het heerlijkst weder aangevangen, voortgezet en geëindigd, zal het zeker bij allen, hoe vermoeid men ook was, de aangenaamste herinneringen achterlaten; herinneringen, die ook blijken zullen uit de feestgaven, op verschillende tijden en plaatsen voor het werk der zending gevraagd, en zeker dienen zullen, om waarheid en licht te verspreiden tot aan de uiterste einden der aarde. Nog kan ik u mede deelen dat na afloop van het feest op de landgoederen in den omtrek door de eigenaars maaltijden waren aangerigt, waaronder die op het kasteel van jhr. Fabricius van Leijenburg, Loenen en Wolferen, den eigenaar van het feestterrein, vooral om het aanzienlijk aantal gasten met groote mildheid ontvangen, heelt uitgemunt. En waar ik alzoo mijn berigt eindig, daar mag een woord van hulde, dank en sympathie aan de leiders van dit feest niet achterwege blijven; en zij het mij gegund met bescheidenheid mijn opinie, als die van zeker velen weder te geven, in het bekende versje van den Vaderlandsclien dichter, wiens 125e geboortefeest wij juist dezer dagen herdachten; „die perzik smaakt naar meer.” (Amsterdamsche Courant)

Dagblad van Zuidholland en 's Gravenhage, 11 augustus 1871:

Laatste berichten Utrecht, 10 Augustus. Gisteravond, na afloop van het Zendingsfeest, heerschte hier aan de stations van den Rhijn-, Centraal- en Staatsspoor zulk een buitengewone drukte, als in geen jaren het geval is geweest. De aandrang, voornamelijk aan het kleine station aan de Bilt, was soms zoo groot, dat het publiek, door het vreesselijke dringen, zelf de oorzaak er van geweest zou zijn, indien er ongelukken hadden plaats gegrepen. Van onderscheidene personen werden de kledingstukken gescheurd, en velen besloten daarom, liever naar de stad te wandelen, dan zich daaraan bloot te stellen.

De directiën, vooral die van den Centraalspoorweg, hebben al 't mogelijke gedaan, om aan alle billijke eischen van een zoo enormen toevloed van reizigers te voldoen, en zijn daarin zeer goed geslaagd. Het juiste getal van hen die op Houdringen aanwezig waren, is nu nog niet op te geven en zal wel niet anders dan bij benadering te bepalen zijn. Nu evenwel deelt men ons reeds mede, dat met de treinen van Amsterdam ruim 1.200, met die van het Noordernet der Staatsspoorwegen 1.100 tot 1.200, van het Zuidernet ongeveer 550 personen zijn aangegebragt, terwijl drie feesttreinen van Utrecht hebben bestaan elk uit 40 wagens, in ieder waarvan 40 reizigers plaats hadden. Door de spoorwegen zijn dus alleen meer dan 7 1/2 duizend personen aangevoerd, naar 't schijnt niet medegerekend, die per gewonen trein van Utrecht naar de Bilt gingen; rekent men daarbij hoeveel per rijtuig en te voet naar Houdringen kwamen, dan is het aantal op het terrein aanwezigen welligt op 20,000 te berekenen. (Utrechts Dagblad.)

Algemeen Handelsblad, 11 augustus 1871:

Het Achtste Algemeen Evangelisch Nationaal Zendingsfeest, op het Landgoed Houdringen, onder de Bilt, gevierd, is tot groot genoegen der duizende feestgangers, uit alle oorden des lands samengevloed, afgelopen. De openingsrede door Prof. van Oosterzee, naar aanleiding van Openbaringen XIX: 70, 'Laat ons blijde zijn en vreugde bedrijven', boeide in hooge mate de groote massa belangstellenden, die noode scheidde van de plaats, waar een zóó krachtige taal op hoogst boeiende wijze ontboezemd was.

Als eene bijzonderheid kunnen wij melden, dat de geheele groep, om spreekplaats N°. 1 verzameld, na het eindigen van genoemde rede, verzocht werd eenige oogenblikken in diezelfde pose te blijven en op uitmuntend geslaagde wijze in photographische afbeelding werd gebracht, die reeds op het midden van den dag tegen f 1.25 per stuk verkrijgbaar werd gesteld. Het prachtigst zomerweder begunstigde deze feestviering; vooral werd hulde gebracht aan de Utrechtsche Vereeniging voor Kerkgezang, die zich onderscheiden malen liet hooren en de feestvreugde niet weinig verhoogde. Niettegenstaande de aanwezigheid van een aantal bezoekers als nimmer te voren op een der vroegere Zendingsfeesten bijeen was, heeft er op geenerlei wijze bij aankomst of vertrek eenige wanordelijkheid plaats gehad; terwijl onder alle feestelingen slechts één stem werd geboord wat aangaat het gesmaakt feestgenot. Naar men ons

mededeelt, zijn er ruim 36.000 feestprogramma's uitgereikt, zoodat het aantal feestelingen zonder overdrijving op minstens 40.000 kan begroot worden.

De Tijd, 14 augustus 1871:

De Heraut geeft een zeer uitgebreid verslag van het Achtste, Algemeen, Evangelisch, Nationaal, Zendingsfeest. Onder de aanwezigen, zegt het blad, waren "de 'minst luidruchtigen, de meest ernstigen, die om hun belijdenis van den Christus zich voor een goed deel aan de wereld, gelijk die thans zich zelve verlaagt, onttrokken hebben; wat ge daar vindt, het zijn meest die 'fijnen', die 'uitgestreken menschenhaters', die 'zwartgallige donkerkijkers', die 'onnatuurlijke strengen' die men in vlek en dorp wel met den vinger weet aan te wijzen."

De redevoeringen der verschillende sprekers deelt *De Heraut* uitvoerig mede; die tevens een poging heeft gedaan, om onder de feestelingen deelgenooten te winnen voor het plan, om een dagelijksch verschijnend orgaan in zijn geest op te rigten, onder hoofdleiding van Ds. Kuyper. Zoo daarvoor vijfduizend abonnementen voor twaalf maanden worden genomen, zal men deze onderneming beproeven. Ziehier nu een dagblad, waarvoor, naar onze meening, nog een publiek te vinden zou zijn, als het goed geredigeerd werd. Immers de orthodoxe protestanten doen het tot dusver nog slechts met weekbladen. Zij zijn talrijk genoeg om een dagblad op de been te kunnen houden. De vraag is echter of er genoeg eenheid onder hen bestaat voor de beginselen, waarvan de redactie het orgaan zou moeten zijn. Als de twee drijfveeren van deze talrijke bijeenkomst geeft het blad: Israëls Homaälaoth een oud-hollandsch landjuweel [term op het Oude Testament gebaseerd term, hier gebruikt in de betekenis van religieus festival.

Het Vaderland, 14 augustus 1871:

Het Nationaal Zendingsfeest op Houdringen moet wel door 40.000 personen bezocht zijn, niet door 20.000, zooals men ons bericht had.

Apeldoornsche Courant 19 augustus 1871.

Binnenlandsche berichten. Het Achtste Algemeen Evangelisch Nationaal Zendingsfeest, op het landgoed Houdringen, onder de Bilt [op 9 augustus 1871], gevierd, is tot groot genoegen der duizenden feestgangers, uit alle oorden des lands samengevloed, afgelopen. Het prachtigst somerweder begunstigde deze feestviering. Naar men verneemt, werden ruim 36,000 feestprogramma's uitgereikt, zoodat het aantal feestelingen zonder overdrijving op minstens 40,000 kan begroot worden.